

”Judebolsjevismen” - en antikommunistisk världsbild

Håkan Blomqvist

Under de senaste årens historiska granskningar av kommunismen och Förintelsen har inga beröringspunkter verkat finnas mellan de två annat än som parallella exempel på 1900-talets moderna diktaturprojekt och folkmord. Men att nazismens ideologiskt uttalade måltavla just var bolsjevismens och kommunismens judiskhet, att det var mot den ”judiska världskonspirationens bolsjevistiska centrum” som kriget och Förintelsen släpptes lös, har knappast uppmärksammats. Därmed försvåras förståelsen både av världskrigets ideologiska konstellationer och av en betydelsefull faktor i 1900-talets europeiska tänkande, föreställningen om ”judebolsjevismen”, med Andrés Gerrits ord ”en av 1900-talets kraftfullaste myter”.¹

I min egen forskning kring synen på nation och ras i svensk arbetarrörelse aktualiserades detta ideologiska element av kommunistledaren Nils Flygs öde och den ledande s-ideologen Arthur Engbergs idévärld.² När Flyg tog med sig sitt folk över till Tredje Rikets sida de första åren på 40-talet övergick hans grupperings motstånd mot ”stalinistisk imperialism” obetvingligt till kamp mot de ”judiska kommissarierna.” När Engberg i början av 20-talet stormade mot

1. André Gerrit ”Antisemitism and Anti-communism: The Myth of ‘Judeo-Communism’ in Eastern Europe”, *East European Jewish Affairs vol 25 no 1, summer 1995*, s. 49 “Kampen mot ‘judisk bolsjevism’, förstörelsen av Sovjetunionen och utrotningen av Europas judar /var/ för naziregimen oupplösligt sammantvinnad till den grad att de utgjorde en och samma målsättning”, menar Enzo Traverso i *Understanding the Nazi Genocide. Marxism after Auschwitz*, London 1999 s. 105.

2. Håkan Blomqvist *Gåtan Nils Flyg och nazismen* Stockholm 1999; Håkan Blomqvist *Socialdemokrat och antisemit? Den dolda historien om Arthur Engberg*, Stockholm 2001.

vänstersocialisternas anslutning till Komintern – den kommunistiska insternationalen – var det bl a med argumentet att Sovjetunionen inte behärskades av proletariatets utan av en ”judisk diktatur”.³ De bådas ideologiska utveckling kunde inte förstås utan att närmare beröra den tankevärld där den sovjetiska bolsjevismen förknippats med idén om ett judiskt maktövertagande.

Antisemitisk motrevolution

Sedan pogromerna på 1880-talet, hade antisemitismen varit ett framträdande tema i försvaret av tsarismen mot liberala, socialistiska och revolutionära strömningar.⁴ För de reaktionära Svarta Hundradena blev *Sions Visers Protokoll* – handlingar från en påstådd judisk världskomplott fabricerade av den ryska *ochranan* – ett dokument av stor ideologisk kraft.⁵ Med nederlaget i kriget mot Japan, revolutionen 1905, bakslagen i första världskriget och Februarirevolutionen 1917, befästes tanken på en judisk världskonspiration hos den ryska motrevolutionen. Bolsjevismens maktövertagande och utvecklingen mot inbördeskrig gav demoniseringen av revolutionens olika krafter ett gemensamt och tydligt fokus.

Visserligen drabbades judar, som i många fall livnärde sig på handel och småhantverk, i högre grad av bolsjevikernas krigskommunism än de flesta andra etniska grupper.⁶ Men att flera ledande bolsjeviker

---

3. Blomqvist 2001, s.53 f

4. En grundlig studie av de antijudiska pogromerna i Tsarryssland och deras funktion som verktyg mot oppositionella krafter, utgörs av John D Klierand och Shlomo Lambroza eds. *Pogroms. Anti-Jewish Violence in Modern Russian History*, Cambridge University Press 1992. Hur den ”judiska bolsjevismen” blev den ryska extremhögerens främsta måltavla under mellankrigstiden analyseras av Walter Laqueur *Black Hundreds: The Rise of the Extreme Right in Russia* New York 1994

5. Historien kring protokollens tillkomst, spridning och användning har bl a undersökts av Norman Cohn *Warrant for Genocide. The myth of the Jewish world-conspiracy and the Protocols of Elders of Zion*, New York 1967

6. Enligt Cohn ibid s 122 var mer än en tredjedel av den judiska befolkningen i Sovjetryssland på 20-talet utan medborgerliga rättigheter mot 5-6 procent av den icke-judiska befolkningen. Tillhörighet till den forna aristokratin och bourgeoisin diskvalificerade under dessa år från medborgerliga rättigheter.

hade judisk härkomst var obestriddigt, liksom att sovjetregimen innebar en judisk emancipation med avskaffandet av diskriminerande särregler och en uppblomstring av jiddishkulturen.⁷ På den motrevolutionära sidan växte samtidigt övertygelsen om bolsjevismens judiska karaktär. ”Antisemitism och kontrarevolution var en och samma sak”, sammanfattar Gerrits.⁸ Bland de ”vita” styrkorna distribuerades propaganda och litteratur på temat om den judisk-bolsjevikiska konspirationen och upproriska bönder, ukrainska nationalisterna och kosacker drog i fält bakom slagord som ”död åt de judiska kommissarierna”.⁹ Bara motrevolutionärernas antijudiska pogromer i Ukraina och Sydryssland skördade bortåt 150 000 offer och ”kampen mot judebolsjevismen” fördes från Judenitj i Baltikum till Koltjak i Sibirien.¹⁰ Just det temat – judarnas roll... och själva existens – var en av inbördeskrigets skiljande motsättningar; där bolsjevikerna i huvudsak försvarade judarna och en judisk emancipation, medan stora delar av motrevolutionen grupperade sig kring antisemitiska föreställningar och lösningar.

---

7. I den omfattande litteraturen om judarna i Sovjetunionen utgör Zvi Y Gitelman *Jewish Nationality and Soviet Politics. The Jewish sections of the CPSU, 1917-1930*, Princeton New Jersey 1972, en balanserad och detaljerad framställning av perioden före den stalinistiska reaktionen. Enligt Gitelman var bolsjevikerna den falang av den ryska socialdemokratin där judar innehade förhållandevis få ledande poster. Ändå var sex av den bolsjevikiska centralkommitténs tjuugo ledamöter 1917 judar och på partikongresserna 1917 och 1922 var mellan femton och tjuugo procent judar. Ibid s 106. Se också Leonard Schapiros ”The Role of the Jews in the Russian Revolutionary Movement” *The Slavonic and East European Review*, XL 1960. Se också Gitelman s 321ff

8. Gerrits ibid s 65

9. Nicolas Werth ”Un état contre son peuple. Violences, répressions, terreurs en Union soviétique” i Courtois, Stéphane (ed) *Le livre noir du communisme*, Paris 1997 s 109

10. Peter Kenez ”Pogroms and white ideology in the Russian Civil War” i Klierand, Lambroza ibid s 293 ff. Enligt Kenez dödades tio procent av Ukrainas judiska befolkning, ibid s 302. Siffrorna över det totala antalet offer för motrevolutionens antisemitiska pogromer 1918-20 tycks emellertid svåra att fastställa. ”De enorma massakrer mot judar som nazisterna genomförde”, skriver Cohn, ”har överskuggat allt som ägde rum tidigare, så att få människor nu känner till förspelet som ägde rum i Ryssland mellan 1918 och 1920.” Cohn ibid s 123.

Världskonspirationen

Också den europeiska antibolsjevismen från tiden kring det ryska inbördeskriget och den tyska revolutionen 1918-19 till åtminstone in i mitten av 20-talet, formulerades ofta utifrån temat om bolsjevismens judiskhet. De ryska tsaranhängare som från 1918 tvingades till landsflykt i Tyskland bildade ett ideologiskt nav kring vilket den tyska extremhögern efter kejsardömets fall kom att formera sig – och formulera sin världsbild.

Spartakistupproret i Berlin, den bayerska och ungerska rådsrepubliken – med flera judiska revolutionärer som Rosa Luxemburg, Ernst Toller och Bela Kun på framskjuten plats – tycktes bekräfta vad som stod på spel.¹¹ Under sommaren 1920, när den sovjetiska Röda Armén trängde in över Polens gränser, sände den polska biskopsstyrelsen en maning om hjälp till den romersk katolska kyrkan, som lästes upp i kyrkor över hela världen: ”Bolsjevismens verkliga mål är världsherravälde. Den ras som har ledningen över bolsjevismen i sina händer, har redan i det förflutna underkuvat hela världen genom guldet och bankerna, och nu, driven av den eviga imperialistiska girighet som flyter i dess ådror, syftar den redan till att slutgiltigt lägga nationerna under sitt härskarok.”¹²

Genom Sion Vises Protokoll och mängder av liknande dokument som sade sig avslöja förekomsten av en judisk-bolsjevikisk konspott, skapades under de första efterkrigsåren en oro även i väst. Det brittiska *Foreign Office* publicerade 1919 en officiell vitbok som fastslog att bolsjevismen hade sitt ursprung i tysk propaganda och utövades av internationella judar med syfte att paralysera näringslivet så att detta kunde köpas upp av judarna.¹³ Tidningen *The Times* korrespondent i Ryssland tvekade inte att fastslå att bolsjevikerna var judiska agenter.¹⁴ Sion Vises Protokoll utgavs 1920 på det an-

---

11. I den ungerska rådsrepubliken 1919 utgjordes bortåt trettio av de fyrtioåtta folkkommissarierna av judar eller socialister med judisk bakgrund, hävdar William McCagg jr som undersökt Ungerns urbana revolution, citerat i Gitelman ibid s. 106

12. citerat efter Cohn s. 164f

13. Cohn s. 150f

14. ibid s. 151

sedda förlaget *Eyre & Spottiswoode – His (or Her) Majesty's Printers* – och anmäldes positivt av *The Times* som ställde frågan om nationen utkämpat dessa tragiska krigsår mot den tyska faran bara för att hamna i en ”*Pax Judaeica*”.¹⁵ Andra stora brittiska tidningar följde efter. Samma tongångar spreds till Frankrike och de flesta europeiska länder men också på andra sidan Atlanten grep ”the red scare” omkring sig. Från hösten 1919 började enstaka utdrag ur konspirationsdokumenten spridas i amerikansk press under rubriker som ”Röd Bibel manar till våld” och ”Röda konspirerar för att krossa världen”.¹⁶ Amerikanska senatsförhör 1919 underströk att bolsjevikrevolutionen leddes av judar. Bilkungen Henry Fords tidning *The Dearborne Independent* med en upplaga på trehundra-tusen exemplar i veckan, började på hösten 1920 föra ut temat från Sions Vises Protokoll om klasskampens, strejkernas, fackföreningarnas och bolsjevismens roll i den judiska världskomploten.¹⁷ Artiklarna publicerades också i bokform under rubriken *The International Jew*. Boken som i USA trycktes i en halv miljon exemplar, översattes till 16 olika språk och under 20-talet, enligt Cohn, nådde uppskattningsvis flera miljoner läsare.¹⁸

Sverige

Temat introducerades även i Sverige. Det var ett anonymt ”enskilt förlag” i Helsingfors som 1919 utgav *Sion Vises Protokoll* på svenska som en hundrasidig bok under rubriken *Förlåten faller...*. Skriften angavs vara författad av en munk, S. Nilus, som med ord och illustrationer hävdade att Israels stam, under ledning av Trotskij och bolsjevismen, var på väg att upprätta sitt världshärskardöme.¹⁹ Utgåvan följdes av flera som innehöll än mer framträdande nidbilds-

---

15. *ibid* s 152f

16. *The Public Ledger* i Philadelphia, oktober 1919, citerad av Cohn s 156

17. Cohn s 158 ff

18. *ibid* s 162

19. S. Nilus *Förlåten faller... Det tillkommande världssjälhärskardömet enligt "Sions Vises hemliga protokoll"*, Helsingfors 1919

gallerier över Europas ”bolsjevikjudar”. Men det handlade om skrifter från små anonyma och antisemitiska förlag i marginalen. En undersökning av svensk dagspress, politiska tidskrifter och bredare litteratur under de första efterkrigsåren visar att sambandet bolsjevism, världsrevolution och judiskt emellertid också fick ett utrymme i den mer etablerade svenska offentligheten.

Från undersökningar av svensk dagspress och politiska tidskrifter under perioden 1917-24 kan ett antal exempel ges.²⁰ Kopplingen bolsjevikiskt judiskt i UD:s pressklipp sker vanligen i samband med intervjuer där någon kritiker av bolsjevikmakten konstaterar att ”de flesta bolsjevikledarne äro judar”.²¹ Eller i anmälningar av antibolsjevikisk litteratur: ”Ett marxistiskt Jerusalem står upprest på det ryska Golghata, där mongoliska kulis och fakirer från Ghettot korsfästa vad som en gång kallades det heliga Ryssland.”²² Någon gång är tonläget alarmistiskt som när *Stockholms Dagblad* på nyhetsplats varnar för ”Judeinvasion österifrån till Berlin” där ”tvivelaktiga element, mest judar” strömmar in i staden och bedriver ”ocker-geschäft” under skydd av de radikala grupperna.²³ Men vanligare, i det undersökta materialet, är försök att försvara eller urskulda den vita sidan i inbördeskriget mot anklagelser om antisemitism. Från våren 1918 och freden i Brest-Litovsk hade underrättelser nått västerut om våld och pogromer mot judar i de forna ryska områdena, i synnerhet i Polen och Ukraina. För *Svenska Dagbladet* kommen-

---

20. I UD:s tidningsklipp serie 2, vol 5 återfinns en särskild mapp rubricerad ”Judefrågan 4 oktober 1919 – 31 december 1920” med ett 70-tal klipp, främst från internationell press som *Berliner Tagelblatt*, *Deutsche Tageszeitung*, *The Manchester Guardian*, *The Morning Post*, *Le Matin*, *Berlingske Tidene* samt den judiska *Pester Lloyd* utgiven i Budapest. Ett knappt femtontal är från svenskspråkiga tidningar. Även i serie 1 vol 391a samt vol 391b föreligger artiklar av intresse i sammanhanget.

21. *Nya Dagligt Allehanda*, NDA 6/10 –19 ”Bolsjevikernas välde. Dess störtande kan väntas om ett par månader. – De flesta bolsjevikledarne äro judar”, där en finländare intervjuas: ”Kommissarierna äro, berättar han, nästan undantagslöst judar och alla högre poster äro besatta af judar. Mutsystemet har aldrig florerat som nu.”

22. NDA 4/12 1921 ”Den ryska apokalypsen. I’Acopalypse Russe av Serge de Chessin”

23. *St. Dagblad* 3/12 -19

terade en polsk diplomat, vad tidningen valde att kalla ”Polens omskrikna antisemitiska hållning” med orden att Polen inte alls var antisemitiskt och att de judar som sedan långa tider levt i landet samtliga var goda patrioter.²⁴ ”Men det finns ett annat slag av judar, som tillskyndat landet ganska mycken skada”, menade diplomaten och pekade på de ryska judar som under tsardömet drevs västerut. Dessa bara låtsades vara polacker ”fast de flesta icke kunna ett ord polska” och ”det är ett faktum att de stå i förbund med den ryska bolsjevikledningen – denna är ju för resten alltigenom judisk. Trotski m. fl. av dess mest kända personligheter äro judar med de mest typiska judenamnen, dem de emellertid utbytt mot ryska. Hela den nuvarande ryska administrationen är genomgående judisk.”²⁵ Under rubriken ”Sanningen om judarna i Ukraina” förklarade Ukrainas minister i Helsingfors för *Nya Dagligt Allehanda* att ”endast det judiska proletariatet gäfvade bolsjevikerna sitt stöd och ur detta låga samhällslager rekryterades de bolsjevikiska folkkommisarierna.”²⁶ Och när de ukrainska arbetarna och bönderna så småningom upptäckte, att de ”bolsjevikiska kommissarieplatserna öfverallt voro besatta af judar” gick de till angrepp mot dessa ”bolsjevikiska judebataljoner.”²⁷

I den politiska högerens ideologiska tidskrifter de första åren efter bolsjevikrevolutionen framstod kopplingarna mellan bolsjevism och judiskt emellertid inte som ett framträdande inslag. *Allmänna Valmansförbundets Månadsblad* fasade inför Lenins och Trotskijs försök att erövra världsherravälde och förintä ”de politiska grundformer för mänsklig sammanlefnad, som hittills hägnat västerländsk civilisation och kultur.”²⁸ Men bolsjevismen framhålls inte som judisk. Enligt unghögerorganet *Nationell Tidskrift* var bolsjevismen ett ut-

---

24. SvD 4/4 -19 ”Polens kamp mot rysk bolsjevism”, intervju med Polens fd chargé d'affaires i Ryssland Henri Levestam

25. ibid

26. NDA 1/10 -19

27. ibid

28. *Medborgaren* nr 8 1920 ”Oredan österifrån” s 181

tryck för den ”halfasiatiska barbarismens drift till expansion västerut”²⁹ och sovjetmakten betecknades som ”den österländska anarkicentralen.”³⁰ Men endast ett fåtal kopplingar gjordes till något judiskt som i ett par formuleringar från en artikelserie om bolsjevismen där Lenin, vid sin återkomst till Ryssland 1917 sades föra med sig ”en hel stab af anarkistiska ryss-judar” samt där Trotskij betitlades ”den internationelle juden Bronstein-Trotskij.”³¹ Adrian Molins *Det nya Sverige*, språkrör för den aktivistiska unghögern, kunde däremot på ett mer framträdande sätt framhålla bolsjevismens judiskhet. Revolutionen i Ryssland hade låtit samhällets ”bottensats för ett ögonblick flyta upp och skymta på ytan”³² och här återfanns även judar. Tidskriften, som kunde benämna *Dagens Nyheter* ”den judiska storfinansens kulturliberala organ”³³, framhöll att den bolsjevikiska tjeikan inte anfördes av ryssar utan av blodtörstiga bödlar som ”letten Peters, polacken Djersjinski och juden Uritski”.³⁴ Utvecklingen i ”Bolsjevikien” kunde av tidskriften tolkas som motsättningar mellan Lenins moderation och Trotskij’s ”judiska stamförvanter”.³⁵ Och den ungerska rådsrepublikens ledare Bela Kun brännmärktes som ”denna anarkistiska jude och bolsjevikiska Antikrist.”³⁶

Litteratur om bolsjevismen

Den litteratur som utgavs i Sverige om den ryska utvecklingen åren efter revolutionen uppvisar förstås stora skillnader vad gäller tolkning och värdering av det som sker i öster. En undersökning av ett 140-tal

29. ”Konservativ demokrati” av överste Carl Rosenblad, i *Nationell Tidskrift* nr 17-18 1918 s 145. Undersökningen av *Nationell Tidskrift* omfattar perioden 1918-1924. En brist i källmaterialet är dock att i Kungliga Bibliotekets samling av *Nationell Tidskrift* har numren mellan 3 1919 och 8-9 1919 rivits ut ur samlingsbanden. Tidskriften utkom en gång per månad.

30. ”Bolscheviker och hemmabolscheviker...” av Rudolf Möller del 1, i *Nationell Tidskrift* nr 1 1919 s 18

31. ”Bolscheviker och hemmabolscheviker...” del 1, *Nationell Tidskrift* nr 1 1919 s 18

32. ”Den ryska nationalismen och Finland” av PH Normén, *Det nya Sverige* 1917 s 427

33. ”Massväldets bankrutt” *Det nya Sverige* nr 13 1919 s 209

34. ”Rysslands öde” av Paul Rohrbach *Det nya Sverige* nr 18 1920 s 283ff

35. ”Den ryska oredan” *Det nya Sverige* 1921 s 319

36. ”Ungerska studier” av Olof Höijer *Det nya Sverige* nr 8 1924 s 341

titlar som på ett eller annat sätt berörde bolsjevismen och den ryska revolutionen – från facklitteratur och reseskildringar, minnen och politiska pamfletter till skönlitteratur – utgivna mellan 1917 och 1925, visar hur judiskt och bolsjevikiskt kunde kopplas samman.³⁷ I nära hälften av titlarna berörs på ett eller annat sätt ett samband mellan bolsjevikiskt och judiskt, i de flesta fall endast som ett konstaterande av judiska namn eller inslag i revolutionsrörelsen. Mer negativt präglade noteringar av judiskt i revolutionen görs i ett antal tiotal titlar, men även här är spännvidden stor, från starkt nedsättande kommentarer till framställningar som hävdar att bolsjevismen bygger på judisk makt men utan att värdera detta. Ett tjugotal titlar, i första hand inom skön- och populärlitteraturen, innehåller däremot profilerat antisemitiska skildringar i flera fall med anknytning till idéer från Sion Vises protokoll. Av dessa kan fem hänföras till den propagandistiska antisemitismen från marginella förlag medan de övriga utgivits på etablerade förlag som Almqvist & Wiksells, Åhlén & Åkerlund och Svenska Andelsförlaget.³⁸ Något tiotal titlar vänder sig uttryckligen mot antisemitiska tolkningar av bolsjevismen eller mot antisemitismen men då ofta uppenbarligen utan att förkasta samtliga de stereotyper som ingick i den bredare antisemitiska diskursen.

Vad gäller politisk tendens fördelar sig sympatier för eller emot bolsjevismen ganska lika bland de titlar som inte berör något judiskt, liksom bland dem som endast noterar judiska inslag i revolutionen utan att värdesätta dem. Knappast oväntat är det bland dem som förknippar det judiska med negativa företeelser som fanatism, girig-

---

37. Undersökningen, presenteras i bokform, Håkan Blomqvist *Myten om den judiska världskonspirationen: kontrarevolution och antisemitism 1917-25*, (kommande) och baserar sig på sökning i *Svensk bokkatalogs* femårsutgåvor 1916-20 samt 1921-25, samt i *Libris* på ett antal titelord som bolsjevism, judar, Ryssland, revolution, sovjet, röd, Moskva och Petrograd. Jag har dessutom följt upp annonser om litteratur kring liknande ämnen på de aktuella titlarnas omslag eller i bokrecensioner och anmälningar.

38. Exempel är här Amadeus Bianchini *I det röda Ryssland – en svensk sjukvårdares upplevelser i Ryssland*, Svenska Andelsförlaget, Stockholm; Serge de Chessin *Ryska vrakspillror i Stockholm*, Almqvist & Wiksells förlag, Uppsala 1923; Henry Ford *Den internationelle juden*, Almqvist & Wiksells förlag, Uppsala 1924 och S A Duse *Antisemiterna* Åhlén & Åkerlunds förlags AB, Stockholm 1921

het, hämndlystnad och brutalitet, som antipatierna mot bolsjevismen helt dominerar, liksom förstås i den litteratur som tar upp temat om en judisk världskonspiration. Lika lite överraskande är antagligen att de antisemitiska eller nedvärderande skildringarna i allmänhet utgår ifrån en konservativt borgerlig grundsyn medan få inslag av motsvarande slag finns i framställningar från liberalt eller socialistiskt håll (Andersen-Nexö och Bruswitz utgör här exempel på undantag).

I den undersökta litteraturen var alltså sammankopplingen av bolsjevismen med judiskt i något avseende, vanlig. Ofta gjordes denna koppling på ett nedvärderande sätt, antingen genom nedsättande beskrivningar av judar eller judiska inslag i bolsjevismen eller som varnande ord mot judisk makt i bolsjevikisk skepnad. Den myt om ”judebolsjevismen” som spreds av den ryska och europeiska motrevolutionen under de första efterkrigsåren kastade uppenbarligen också ett återsken över den svenska litteratur som uttryckte en konservativ borgerlig kritik mot bolsjevikrevolutionen.

Svenskar mot judisk bolsjevism

De föreställningar som spreds i svensk antibolsjevikisk press, konservativa tidskrifter och litteratur under de första efterkrigsåren uttrycktes också i handgriplig form av militära och polisiära erfarenheter. Krigsarkivets handlingar över svenska frivilliga till Baltikum 1919 där Svenska Kåren kämpade mot Röda armén i Estland, visar hur dessa kom i direkt kontakt med föreställningen om att civilisationens ödeskamp stod mot judisk bolsjevism.³⁹ Flera av svenskarna deltog i Judenitj’ sista offensiv, andra kämpade vidare på balttyskarnas sida i Lettland eller med Bulak Balakhovitj’ antisemitiska friskaror. Och några kom att bli kärnan i den framtida svenska nazistmiljön.

Svensk säkerhetspolis upprättade tidigt särskild övervakning av

---

39. Exempel finns i Olof Dahlbecks arkiv, vol 2; Gustaf Hallströms arkiv vol 12; Einar Lundborgs arkiv, vol 2; samt i Generalstaben, utrikesavdelningen serie E1a, inkomna skrivelser, Estland, Lettland, Litauen 1919-25 volym 1, *Krigsarkivet, Stockholm*. Se också Lars Ericson, *Svenska frivilliga. Militära uppdrag i utlandet under 1800- och 1900-talet*, Lund 1996

judar som misstänktes för bolsjeviksympatier.⁴⁰ Från tyska kollegor underrättades svensk polis om att ledarna för revolutionsförsöket i Bayern 1919 varit judar som invaderat landsändan och drivna av ett ”gränslöst rashat” låtit mörda personer ur borgerligheten. ”Det torde näppeligen numera kunna bestridas”, skrev rapportören från en studieresa till München november 1921, ”att det var judar som planlade och ledde revolutionen i Ryssland, Tyskland och Ungern. Detta såväl som det förhållande, att judarna stå i spetsen för arbetet på en tilltänkt världsrevolution, är även bevisat.”⁴¹

Att myten om judebolsjevismen inte bara upptogs inom svensk konservativ borgerlighet, militär och säkerhetspolis utan kunde få en återklang även i arbetarrörelsen visar Arthur Engbergs artiklar i s-tidningen *Arbetet* under 20-talets första år där bolsjevismens påstådda judiskhet kunde fördömas med ord som: ”Överallt i ’kommisariernas värld’ möter man juden. Det finns fog för påståendet att proletariats diktatur i Ryssland i själva verket betyder judens diktatur över ryssen.”⁴² I Engbergs antibolsjevism fanns under den perioden inflätat en antijudiskhet enligt ungefär samma tankebanor som hos Henry Ford och andra – minus, förstås, det motstånd mot arbetarrörelse i allmänhet som rådde i högerkretsar. För Engberg var bolsjevismens judiskhet snarare ett uttryck för att kommunismen inte hade någonting med den jordbundna nationella svenska arbetarrörelsen att göra.

När Nils Flyg, efter sammanbrottet för sitt oberoende kommunistiska partiprojekt i slutet av 30-talet, tog ställning mot den ”stalinistiska imperialismen” på Finlands, de baltiska staternas och till sist Tredje Rikets sida, omslöt han efterhand av den politiska miljö där myten om judebolsjevismen utgjorde en av de ideologiska förutsättningarna.

”Europas korståg mot bolsjevismen”, som termen löd i Tredje

---

40. ”Upplysningar om judar. Ryska judar misstänkta för bolsjevikpropaganda.” *Statens polisbyrå FIB:1 doss 610, 1920*, Riksarkivet

41. ”Iakttagelser och rön under en vistelse i Tyskland november månad 1921” Lista 5, Handlingar rörande Övetståhållarämbetet. *Krimavd. 6 roteln. Sakdossier*. Riksarkivet
42. *Arbetet* 12 mars 1921.

Rikets kontinentala mobilisering för kriget i öster, framställdes som den kristna västvärldens och den indoeuropeiska, eller ariska, rasens ödeskamp mot judendomen. Striderna kring mellankrigskommunismen och förintelsen av det judiska folket i Europa ägde alltså inte rum i åtskilda universum. Tvärtom var de sammanknutna av starka ideologiska föreställningar om en koppling mellan judiskt, revolutionärt och kommunistiskt åtminstone från motrevolutionärt håll. Att ett sådant samband under revolutions- och krisperioden efter första världskriget inte bara föreställdes inom konservativa och borgerliga kretsar vittnar Arthur Engbergs socialdemokratiska exempel om. Att det utgjorde en tvingande idékombination för dem som senare slöt upp bakom Tysklands krig i öster illustreras av Nils Flygs utveckling. 1942, beroende av tyska subsidier och Tysklands framgångar hade Flyg slutligen kommit att anamma slagorden mot judarna som en del av ödeskampen mot Stalins välde i öster. Arthur Engberg å sin sida, som gjort försvaret av demokratin mot fascismen till sitt credo, fann sig istället under krigsåren stå på samma sida som Sovjetunionen. Då hade hans varningar mot judisk bolsjevism sedan länge tystnat och han attackerades i anonyma brev för att vara ”rasförrädare” och ”judelakej”. Kanske var avsändarna några av dem som under de första åren efter bolsjevikrevolutionen hade tagit hans varningar på allvar – om hotet från ”judebolsjevismen”.